

Openbare samenvatting DTN 47

Dreigingsniveau

Het dreigingsniveau in Nederland blijft niveau vier op een schaal van vijf. Dat betekent dat de kans op een aanslag in Nederland reëel is, maar dat er geen concrete aanwijzingen zijn dat er voorbereidingen worden getroffen om in Nederland een aanslag te plegen. De jihadistische dreiging vormt aanhoudend de voornaamste terroristische dreiging tegen Nederland. Zowel al Qa'ida als ISIS zijn hier debet aan.

Het verdwijnen van het fysieke ISIS 'kalifaat' vormt een belangrijk succes in de strijd tegen de terroristische groepering. Deze DTN-periode wordt duidelijk dat de dreiging die uitgaat van ISIS in Irak en Syrië daardoor aan het veranderen is. Hoewel ISIS als terroristische organisatie blijft bestaan en aanhoudend de intentie heeft om aanslagen te (laten) plegen, heeft het terreinverlies de organisatie onmiskenbaar verzwakt. Weliswaar zijn er in 2017 in West-Europa in totaal meer aanslagen gepleegd dan in 2016 maar dit beeld is sinds oktober 2017 aan het kantelen; sindsdien zijn er in West-Europa nauwelijks jihadistische aanslagen meer gepleegd. De komende maanden zal moeten blijken of dit beeld standhoudt. De aanslag in Frankrijk op 23 maart toont aan dat de dreiging van aanslagen geenszins is geweken. Ook moet niet uit het oog worden verloren dat in Europa de afgelopen maanden nog steeds aanhoudingen hebben plaatsgevonden van personen die verdacht werden van betrokkenheid bij het voorbereiden van aanslagen. Bovendien is de ontstane situatie in Syrië en Irak nog buitengewoon volatiel. ISIS en andere jihadistische groepen tonen aan dat ze iedere kans (zullen) aangrijpen om van de instabiele omstandigheden te profiteren.

Terroristische dreiging in en tegen Nederland

Het bestaan van een Nederlandse en Nederlandstalige jihadistische beweging draagt sterk bij aan de voorstelbare terroristische dreiging tegen Nederland. Nu uitreis naar jihadistisch strijdgebied in Syrië en Irak niet meer plaatsvindt, maakt de Nederlandse jihadistische beweging gestaag een transitie door. De beweging richt zich, net als in de periode voor 2012, nadrukkelijker op dawa (prediking) en sociale activiteiten. Deze activiteiten dragen bij aan de bestendiging van de beweging door het gedachtegoed te verspreiden en netwerken op te bouwen of te verstevigen. Tevens blijft voorstelbaar dat personen die radicaliseren en die in het verleden misschien tot uitreis zouden zijn overgegaan, kiezen voor aansluiting bij netwerken in eigen land. Zorgelijk is dat jihadisten online invloed trachten uit te oefenen op (de ontplooiing van) educatieve initiatieven die bereik hebben in bredere online salafistische kringen. Dit zou voor de hand kunnen liggen omdat het salafistisch gedachtegoed grote overeenkomsten kent in religieuze uitgangspunten en idioom, maar afwijkt op het vlak van de legitimatie van geweldstoepassing.

Na aanzienlijke afname van propaganda-aanbod ISIS, ook weer tekenen van herstel

Vanaf begin 2017 is de omvang van officiële propaganda-uitgaven van ISIS sterk geslonken. De afgelopen DTN-periode zette deze ontwikkeling zich aanvankelijk door. Zo is er al maanden geen uitgave verschenen van het op het Westen gerichte propagandatijdschrift Rumiyah. Toch zijn er alweer tekenen van herstel. In november 2017 verscheen bijvoorbeeld de technisch hoogwaardige propagandavideo *Flames of War II*.

In de inhoud van de propaganda is een verschuiving waarneembaar. Waar eerst de focus lag op het kalifaat als ideaalstaat, is thans het grootste deel van de propaganda gericht op volharding en verheerlijking van de militaire strijd, vermoedelijk om het interne moreel te handhaven. Hoewel de verspreidingsgraad van ISIS-propaganda in open virtuele kanalen afneemt, speelt deze nog steeds een rol van betekenis in meer gesloten online kringen binnen de Nederlandstalige jihadistische beweging. In toenemende mate hebben prominente Nederlandstalige pro-ISIS groeperingen op sociale media wel te maken met zogenaamde *take-down* (verwijderings-) maatregelen. Dit bemoeilijkt voor aanhangers systematische propagandaverspreiding. Onverlet blijft dat een groep van enkele honderden ISIS-aanhangers interesse houdt in propaganda-uitgaven van ISIS. Nog steeds wordt deze propaganda met enige regelmaat gedeeld in kleine online clusters. In dergelijke groepen wordt tevens onofficiële, door ISIS-aanhangers zelf geproduceerde propaganda verspreid. In de afgelopen DTN-periode werd bijvoorbeeld een Nederlandstalige groep op Telegram actief waarvan de leden onderling tips en informatie deelden die gebruikt kunnen worden voor het plegen van aanslagen. Dat Nederlandstalige jihadisten onderling dergelijke informatie delen is geen nieuw fenomeen. Het bevestigt echter wel dat van (Nederlandstalige) jihadisten een geweldsdreiging blijft uitgaan.

Verbondenheid ondanks ideologische geschillen

Zowel conflicten binnen jihadistische organisaties als conflicten tussen jihadistische organisaties verdelen ook Nederlandse jihadisten. Ideologisch purisme kan tendensen tot *takfir* (het tot ongelovige verklaren van andere moslims) aanwakkeren. Jihadisten nemen niet alleen anderen maar ook elkaar voortdurend de maat. Ondanks dat ideologische geschillen hoog kunnen oplopen, kunnen de onderlinge banden ook nauw zijn. Veel Nederlandse jihadisten kennen elkaar of weten van elkaars bestaan. Sommigen zeggen elkaar te ontmoeten en velen onderhouden via sociale media contact met elkaar. Er wordt mee rekening gehouden dat een klein deel van de voor terroristische activiteiten veroordeelde Nederlandse jihadisten een onderlinge band heeft opgebouwd tijdens gemeenschappelijk verblijf op de Terrorismeafdeling (TA) van de penitentiaire inrichtingen in Vught of Rotterdam.

Uitreis en terugkeer

Uitreizen vanuit Nederland naar jihadistisch gebied vinden nauwelijks meer plaats. Sinds juni 2017 zijn er geen nieuwe geslaagde uitreizen bekend. Uitreizigers die het strijdgebied in Syrië en Irak verlaten en Nederland weten te bereiken zijn er eveneens nog nauwelijks. Het aantal naar Syrië en Irak uitgereisde personen is per 1 maart 2018 circa 300, circa 60 personen zijn omgekomen. Het aantal personen uit Nederland met jihadistische intenties dat aanwezig is in Syrië/Irak, is circa 160. Het aantal terugkeerders staat op circa 50.

Om beter aan te sluiten bij de huidige situatie van Nederlandse uitreizigers is er een nieuwe categorie 'overig' toegevoegd. Deze categorie betreft personen die niet meer in het strijdgebied in Syrië/Irak verblijven, maar (nog) niet beschouwd kunnen worden als terugkeerders. Het gaat hier om circa 30 personen; veelal in detentie in de regio of in vluchtelingenkampen.

Op dit moment verblijven er ten minste 145 minderjarigen met een Nederlandse link in het strijdgebied in Syrië en Irak. Meer dan de helft daarvan is jonger dan 4 jaar. Daarnaast bevinden zich ten minste 30 minderjarigen met een Nederlandse link (in de regio) buiten het strijdgebied. Van deze minderjarigen wordt een klein aantal kinderen dat negen jaar of ouder is meegeteld met het totale aantal uitreizigers.

Terrorismefinanciering

Er is sprake van een stijging van het aantal meldingen van verdachte transacties die de vraag doet rijzen of Nederlandse stichtingen niet in toenemende mate worden misbruikt voor het financieren van terrorisme. Het zou gaan om enkele stichtingen die in Nederland (vooral online) geld inzamelen. Er is onduidelijkheid over de precieze bestemming van het ingezamelde geld omdat de stichtingen over het algemeen geen (financiële) jaarverslagen bijhouden. De meldingen hebben betrekking op ongebruikelijke transacties zoals grote contant opgenomen bedragen. De stijging van het aantal verdachte transacties hoeft niet zozeer te betekenen dat er daadwerkelijk meer transacties plaatsvinden. Het kan ook te maken hebben met verhoogde aandacht van meldende instellingen voor stichtingen, gezien alle recente publicaties en oproepen vanuit FIU-Nederland.

Dreiging in en tegen het Westen

Hoewel westerse landen in 2017 vaker getroffen werden door terroristische aanslagen van jihadistische aard dan in voorgaande jaren het geval was, heeft er in de laatste maanden van 2017 een kentering plaatsgevonden in dit beeld. In november en december is één aanslag gepleegd – een aanslag die mislukte, op 11 december in New York. De eerste jihadistisch gemotiveerde aanslag in West-Europa in 2018 vond in maart plaats in Frankrijk. De komende maanden zal moeten blijken of de lage frequentie van aanslagen standhoudt.

Sinds 1 oktober 2017 zijn er in West-Europa nauwelijks jihadistische aanslagen gepleegd. Dit is opvallend, omdat in de voorgaande zeventien maanden veelvuldig aanslagen zijn gepleegd door jihadisten – de zomer van 2017 kende nog een grote aanslagenpiek. Het Westen werd in 2017 vooral geconfronteerd met eenmansacties met eenvoudige aanslagmiddelen; niet alleen slag- of steekwapens maar ook voertuigen. Voor zover bekend zijn alle jihadistische aanslagen in het Westen die in 2017 zijn gepleegd, aan te duiden als jihadistisch geïnspireerde aanslagen. Dit geldt voornamelijk ook voor de aanslagen in Barcelona en Cambrijs, die door ISIS werden geclaimd. Dat ISIS er in 2017 niet in slaagde een aanslag in het Westen daadwerkelijk aan te sturen en tot uitvoering te brengen is mede te danken aan het terreinverlies dat ISIS leed aan de grens met Turkije, waardoor het in en uit laten reizen van *operatives* moeilijker is geworden. Tevens speelt een rol dat er in Europa veel aanhoudingen verricht zijn van personen die verdacht worden van betrokkenheid bij het voorbereiden van niet alleen aangestuurde, maar ook door ISIS geïnspireerde aanslagen. Dit toont aan dat er nog steeds een dreiging blijft van dit soort aanslagen.

Belang van familienetwerken voor aanslagen

Omdat ISIS niet langer of niet voldoende in staat is om mensen naar het Westen te sturen, doet de in nood verkerende beweging vaker een beroep op personen die al in het Westen wonen en voldoende vertrouwen (kunnen) genieten; familie- en vriendennetwerken van uitgereisde ISIS-strijders die in Syrië of Irak verblijven. Hoewel dit kan worden gezien als een logische ontwikkeling van netwerken, wijkt de poging tot inzet van familie- en vriendennetwerken expliciet af van de wijze waarop ISIS voorheen aanslagen aanstuurde.

Instructies voor aanslagen blijven beschikbaar

Hoewel door verlies van grondgebieden de mogelijkheden van ISIS om vrijelijk met modi operandi te experimenteren beperkt zijn, betekent dit geenszins dat opgedane kennis en kunde verdwenen is. ISIS heeft strijders opgeleid en video's en handleidingen (met foto's) voor bijvoorbeeld het vervaardigen van explosieven geproduceerd en verspreid via het internet. Ondertiteling daarvan maken dergelijke documenten toegankelijk voor een breder publiek. Als gevolg van aandacht in reguliere media kunnen dergelijke documenten nog breder verspreid raken, ook buiten jihadistische kringen opduiken en mogelijk leiden tot navolging.

Vrouwen en minderjarigen

ISIS heeft, mede door de militaire druk op de organisatie, via haar propaganda de drempel voor het plegen van een aanslag op veel manieren verlaagd. Zoals in DTN46 bijvoorbeeld gemeld, zijn er meerdere officiële ISIS-publicaties verschenen waarin ook vrouwen worden aangespoord deel te nemen aan de strijd. Jihadistische vrouwen in zowel Nederland als het strijdgebied kunnen hierdoor geïnspireerd raken.

Verschillende Nederlandse vrouwen en hun kinderen afkomstig uit ISIS-gebied zitten momenteel in Syrische vluchtelingenkampen. De situatie van ISIS-vrouwen – en vooral hun kinderen – brengt maatschappelijke discussie met zich mee over zowel humanitaire als dreigingsaspecten. Er kan een reële dreiging uitgaan van deze vrouwen, omdat zij enkele jaren in jihadistisch strijdgebied hebben doorgebracht waar zij veelal ondersteunende of faciliterende rollen vervuld hebben. Ook van een deel van de minderjarige jongens kan een dreiging uitgaan, indien zij in een ISIS-trainingskamp hebben gezeten of deel hebben genomen aan de gewapende strijd.

Dreiging tegen het Westen ook vanuit kern al Qa'ida en haar Syrische filialen

Kern al Qa'ida richt zich aanhoudend op internationale aanslagplanning. Zo zijn de leden van kern al Qa'ida in Iran en Afghanistan/Pakistan door middel van propaganda een drijvende kracht achter het aansporen van personen tot de uitvoering van de internationale jihadistische agenda. Syrië is een belangrijk strijdtheater voor kern al-Qa'ida. Het aan al Qa'ida gelieerde Hay'at Tahrir al-Sham (HTS) heeft een sterke machtspositie in Noordwest-Syrië. In deze regio, waar ook enkele tientallen Nederlandse uitreizigers actief zijn, beschikt al Qa'ida over een strategische *safe haven* nabij Europa.

Overige vormen van terrorisme

De dreiging van het rechts-terrorisme blijft een factor in diverse West-Europese landen. Doelwitten zijn onder meer immigranten, vluchtelingen, linkse tegenstanders en joodse en islamitische objecten. Daders betreffen in de regel eenlingen/lone actors of kleinschalige cellen. De dreiging is niet zo groot als de jihadistische dreiging, maar de laatste jaren stijgt het aantal dreigingsmeldingen. Dit geldt bijvoorbeeld voor Frankrijk waar rechts-terroristische activiteiten lijken toe te nemen. In Duitsland vindt al langer structureel extreemrechts geweld plaats dat zich primair richt tegen asielzoekerscentra (azc's) en opvanglocaties van vluchtelingen. Hoewel de trend in 2017 dalend was, vinden deze nog vrijwel iedere dag plaats.

In Italië vond een rechts-terroristische aanslag plaats. Een Italiaanse rechtsextremist opende begin februari 2018 vanuit een auto het vuur op immigranten in de stad Macerata. Daarbij raakten vijf mannen en een vrouw gewond, allen Afrikaanse immigranten.

Ook de Britse politie maakte onlangs bekend dat er vier rechts-terroristische aanslagen voorkomen zijn het afgelopen jaar. De vertrekkende CT-chef van de Britse politie verklaarde dat rechts-extremisten zich in het land beter zijn gaan organiseren waardoor de dreiging die er van hen uitgaat aanzienlijk is toegenomen. Britse rechts-extremisten zouden bovendien steeds meer contacten leggen met gelijkgestemden in het buitenland.

Daags voor een staatsbezoek van de Turkse president Erdogan aan Griekenland werden eind november negen leden van de Turkse ultralinkse terroristische organisatie Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (DHKP-c, het Revolutionair Volksbevrijdingsleger) in Griekenland opgepakt. Twee van hen hebben de Nederlandse nationaliteit en worden verdacht van het beramen

van een aanslag op de Turkse president. Beiden waren eerder in verband gebracht met DHKP-c. Of er daadwerkelijk sprake was van serieuze aanslagplannen zal uit onderzoek moeten blijken.

Internationale ontwikkelingen

'Kalifaat' ten einde

ISIS heeft haar fysieke 'kalifaat' verloren. In Irak en Syrië heeft de organisatie, op enkele verzetshaarden na, geen grondgebied meer onder controle. Overgebleven ISIS-strijders hebben zich voor een groot deel teruggetrokken in het grensgebied van Irak en Syrië. Naast de verzetshaarden in Syrië en Irak beschikt de organisatie over netwerken in de verschillende bevrijde stedelijke centra, zoals in de Iraakse stad Mosoel.

ISIS zet de strijd in Syrië en Irak voort. De toekomst van buitenlandse strijders in Syrië en Irak is daarbij ongewis. In internationale media duiken geregeld berichten op dat individuele of kleine groepjes ISIS-aanhangers die gestreden hebben in Syrië en Irak terugkeren of doorreizen naar andere gebieden, zoals Afghanistan of Libië. Tot op heden zien we dat echter niet bevestigd. Het is dus aannemelijk dat er nog altijd relatief grote aantallen buitenlandse strijders in Syrië en Irak aanwezig zijn.

Het verlies aan grondgebied van ISIS in Irak en Syrië, kan met zich meebrengen dat de dreiging vanuit andere jihadistische strijdgebieden toeneemt. Deze strijders kunnen een versterking (gaan) vormen van jihadistische filialen door de opgedane gevechtservaring en door de mogelijke contacten met jihadisten die elders verblijven.

Van de komst van terugkeerders en andere ISIS-veteranen naar Europa gaat een lange termijndreiging uit. Zij kunnen deel (gaan) uitmaken van nieuwe transnationale netwerken, bestaande uit Syrië en Irakveteranen. Het verleden leert dat dergelijke netwerken een belangrijke rol kunnen spelen bij zowel het verspreiden van het jihadistische gedachtegoed als de facilitering voor en voorbereiding van aanslagen.

Voor wat betreft de honderden ISIS strijders die in kampen van Syrische Koerden worden vastgehouden bestaat er gerede zorg dat zij in deze kampen verder radicaliseren. Ook zijn de kampen een ideale omgeving waar jihadistische netwerken kunnen ontstaan, die na detentie kunnen doorontwikkelen. Ervaringen uit het verleden onderstrepen deze veiligheidsrisico's.

ISIS-dreiging blijft

Het verdwijnen van het fysieke 'kalifaat' kan worden gezien als een belangrijk succes in de strijd tegen de terroristische groepering maar ISIS als organisatie en ideologie blijft bestaan. ISIS blijft als *insurgency*-organisatie actief in verschillende delen van Syrië en Irak. Verder zal de groepering ook in de toekomst een dreiging blijven vormen tegen het Westen. Bovendien betekent het einde van het fysieke 'kalifaat' niet het einde van het virtuele 'kalifaat', noch van 'het kalifaat' als ideologisch concept. Het is op het internet waar ISIS-aanhangers het verloren fysieke 'kalifaat' zullen blijven koesteren. Internet is daarnaast ook de plek waar de roep zal blijven klinken de strijd voort te zetten om het fysieke 'kalifaat' weer tot leven te brengen.

Faciliteringsnetwerken voor jihadisten nog steeds actief in Turkije

Al decennialang vervult Turkije een prominente rol als doorvoerland voor jihadisten naar jihadistische strijdtonelen. Vanaf de opkomst van ISIS in 2013 tot op heden lopen ook de meeste faciliteringsroutes om ISIS- en/of al Qa'ida-leden in en uit Syrië en Irak te krijgen via Turkije. Ondanks dat volgens een aantal bronnen de grens met Turkije dicht is, slagen smokkelaars er nog altijd in om jihadisten vanuit Syrië in Turkije te krijgen. Hoewel de Turkse overheid na aanslagen in eigen land harder lijkt op te treden tegen ISIS-aanhangers in Turkije blijft er in Turkije veel sympathie bestaan voor zowel ISIS als al Qa'ida.

Regionale instabiliteit kan ISIS en andere jihadistische strijdgroepen weer in de kaart spelen en daar is nog steeds in hoge mate sprake van. ISIS kan weer aan kracht winnen als de militaire druk op de groep afneemt. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de 'Operatie Olijftak' die Turkije in januari 2018 lanceerde; een militair grondoffensief tegen de Noord-Syrische regio en stad Afrin. De stad staat onder controle van de Koerdische milite YPG. Turkije beschouwt YPG als een Syrische tak van de terroristische afscheidingsbeweging PKK en verdedigt de actie als gerechtvaardigd optreden tegen terroristen. Afgezien van het vergroten van spanningen leidt het Turkse militaire optreden tot een verzwakking van de anti-ISIS coalitie. Zo kunnen niet alleen ISIS maar ook andere jihadistische strijdgroepen als HTS de aandacht die de Koerden nu geven aan het verdedigen van hun eigen belangen benutten om bijvoorbeeld te hergroeperen.

Afghanistan

Ondanks de druk die Afghaanse en Amerikaanse veiligheidstroepen uitoefenen op ISIS Khorasan, zoals ISIS in deze regio genoemd wordt, slagen ISIS en sympathiserende groeperingen erin zich te handhaven. De Taliban blijven echter veruit de krachtigste beweging die zich (soms met behulp van sympathiserende netwerken) met aanslagen richten tegen de Afghaanse overheid en westerse invloed. Niettemin zijn ze met ISIS Khorasan in sommige gebieden in een concurrentieslag terechtgekomen. De onderlinge strijd lijkt mede van invloed op de toename van het aantal aanslagen, ook op westerse doelen, in met name Kabul. Afghanistan lijkt hierdoor met een nieuwe geweldsgolf te maken te hebben, wat voor jihadistische groeperingen in Afghanistan, waaronder ook al Qa'ida, een aanzuigende werking kan hebben.

Ontwikkelingen in Afrika en het Midden-Oosten

Het verlies aan grondgebied van ISIS in Irak en Syrië, kan met zich meebrengen dat de dreiging vanuit andere strijdgebieden toeneemt. Een deel van de buitenlandse ISIS-strijders zou uit Syrië en Irak kunnen doorreizen naar andere jihadistische strijdgebieden. Deze strijders kunnen een versterking (gaan) vormen voor de ISIS filialen door de opgedane gevechtservaring en door de mogelijke contacten met jihadisten die elders verblijven. Echter, behoudens een klein aantal meest onbevestigde berichten lijkt hiervan vooralsnog niet op grote schaal sprake.

Met uitzondering van Puntland, een semi-onafhankelijke Somalische deelstaat, is de invloed van ISIS in Somalië minimaal. De start van luchtaanvallen op ISIS in Somalië afgelopen november zullen de druk op deze groepering opvoeren en kunnen de problemen waarmee de groep kampt versterken. Vooralsnog zijn er geen indicaties dat de ISIS-militie in Somalië prioriteit geeft aan de internationale agenda van ISIS. Er zijn ook geen aanwijzingen dat ISIS vanuit Somalië aanslagen tegen het Westen voorbereidt.

In Libië heeft ISIS sinds het verlies van Sirte in december 2016 geen controle meer over een vast grondgebied en heeft geprobeerd zich in de eerste helft van 2017 te hergroeperen in het Libische binnenland. Jihadistische actoren zullen door de voortdurende strijd tussen verschillende machtsblokken in Libië, het land vooralsnog als toevluchtsoord kunnen blijven gebruiken. Voor westerse buitenlandse strijders lijkt Libië echter niet dezelfde aantrekkingskracht te hebben als Syrië, doordat zowel ISIS-Libië als aan al Qa'ida gelieerde groepen hun strijd in Libië minder effectief gepromoot hebben dan groeperingen in Irak en Syrië. Bovendien bezit Libië minder religieuze significantie voor jihadisten én is Libië een relatief homogene samenleving zonder grote sektarische scheidslijnen die kunnen worden uitgebuit voor het rekruteren van jihadisten.

De aanhoudende oorlog en het machtsvacuüm in Jemen biedt voor jihadistische groepen een gunstig klimaat. Met name al Qa'ida op het Arabisch Schiereiland (AQAS) profiteert van de oorlog. AQAS blijft oproepen tot het plegen van aanslagen in het Westen.

In Egypte is Wilayat Sinai (WS) op dit moment de grootste en meest actieve jihadistische groepering. WS is voornamelijk actief in het noordoosten van de Sinai waar het verweekeld is in een voortslepende guerrillaoorlog tegen Egyptische veiligheidstroepen. Ondanks het langdurige en grootschalige legeroffensief gericht tegen de groepering, blijft WS in staat om gewapende aanvallen uit te voeren. De aanslag op een moskee in Bir el Abd op 24 november jl., waarbij meer dan 300 doden vielen, die ISIS niet formeel opeiste maar wel aan de beweging wordt toegeschreven, illustreert dat WS zich niet alleen richt op veiligheidstroepen maar ook de lokale burgerbevolking tot haar doelwitten rekent.

Extremisme, radicalisering en polarisatie

Radicalisering

De Haagse radicale salafistische prediker Fawaz Jneid, voor wie een gebiedsverbod van kracht is in twee Haagse wijken, is nog steeds scherp van tong. Dit blijkt onder meer uit een uitgebreide video waarin hij de Rotterdamse burgemeester Aboutaleb kwalificeert als een hypocriete, opportunistische en afvallige moslim die de (belangen van de) moslimgemeenschap ondermijnt. Er zijn aanhoudende zorgen dat Jneid met dergelijke uitspraken onder radicale jongeren aan invloed zou kunnen winnen. Ook is het mogelijk dat hij met het gebruik van de typering 'afvallige' aanzet tot eigenrichting.

Extremisme

De extreemrechtse geweldsdreiging in Nederland blijft relatief beperkt. Anders dan in omliggende landen in Europa en vooral Duitsland, zijn er in Nederland geen aanwijzingen voor rechts-terroristische structuren of groeperingen. Potentieel ernstig extreemrechtse geweld is voornamelijk voorstelbaar uit de hoek van eenlingen of snel geradicaliseerde groepjes.

Nadrukkelijke uitzondering op de stagnerende groei is de racistische groepering Erkenbrand. Deze groep trekt steeds meer geïnteresseerden, wat mede blijkt uit de aanwezigheid van meer dan tweehonderd personen bij het jaarlijkse congres. Vanwege het antidemocratische gedachtegoed bij Erkenbrand gaat er van deze groepering een gevaar uit voor de democratische rechtsorde. Bij diverse aanhangers van Erkenbrand leven ideeën van een op handen zijnde rassenoorlog (zoals bij meer radicale groepen). Hoewel de nadruk bij de organisatie ligt op het houden van radicale lezingen, kan verdere radicalisering plaatsvinden. Met de *altright* beweging en Erkenbrand als Nederlandse exponent daarvan, is het antisemitisme in extreemrechtse kringen weer terug van (nooit helemaal) weggeweest.

In de afgelopen DTN-periode is het relatief rustig gebleven wat betreft extreemlinkse protestacties en demonstraties. Wel waren er enkele tegendemonstraties van de extreemlinkse actiegroep Anti-Fascistische Actie (AFA) bij demonstraties van het extreemrechtse Pegida Nederland. Extreemlinkse actiegroepen blijven benadrukken dat ze zullen blijven strijden tegen (vermeend) geweld, repressie, racisme en 'ethnisch profileren' van de politie. Tevens blijft de strijd tegen gepercipieerd extreemrechts een belangrijke drijfveer voor extreemlinkse protestacties. Asielrechtenextremisten hebben in de afgelopen maanden nauwelijks (buitenwettelijke) protestacties gevoerd. De strijd tegen het in hun ogen inhumane asiel- en vreemdelingenbeleid van Nederland en de EU blijft voor asielrechtenextremisten desalniettemin een speerpunt bij hun protestacties. Er moet aanhoudend rekening worden gehouden met intimiderende en heimelijke buitenwettelijke acties zoals online dreigementen, *naming and shaming*, bekladdingen, vernielingen en *home visits* jegens politici en (medewerkers van) instanties en bedrijven die dit beleid bedenken, uitvoeren en faciliteren.

Het nieuws over een Facebook oproep tot moord op Sinterklaas zorgde voor maatschappelijke onrust. Het OM is wegens opruiing een strafrechtelijk onderzoek gestart naar de afzender van deze oproep; de voorman van de extreemlinkse antiracistische en antikoloniale actiegroep 'De Grauwe Eeuw'. Van een terroristische dreiging tijdens of rondom Sinterklaas is geen sprake geweest. Er zijn op dit moment evenmin aanwijzingen dat leden van de groepering op mensen gericht geweld willen (gaan) plegen. De groepering is met minder dan tien personen klein in omvang.

Radicale klimaatactivisten hebben aangekondigd dat de focus van hun protestacties in 2018 in Groningen ligt. Na de relatief zware aardbeving in Groningen van 8 januari 2018 is de actiebereidheid en de kans op samenwerking tussen radicale Groningse actiegroepen en landelijke radicale (klimaat)actievoerders toegenomen.

Polarisatie

In het DTN wordt over negatieve vormen van polarisatie geschreven omdat deze een voedingsbodem kunnen vormen voor radicaliseringsprocessen. De hieronder beschreven onderwerpen zijn uitgekozen, omdat hierover gepolariseerd debat plaatsvindt.

De laatste maanden van 2017 laaide het maatschappelijke debat over het salafisme op. Het gepolariseerde debat varieerde tussen aan het ene uiterste, een oproep tot het verbieden van lezingen van salafistische predikers en hardere repressie van (uitingsvormen van) het salafisme, tot anderzijds een tendens tot definiëring van het salafisme als slechts orthodoxie.

Hoewel het debat over asielzoekers in rustiger vaarwater lijkt te zijn gekomen, worden met de aanwezigheid van een relatief groot aantal (Syrische) asielzoekers in Europa een aantal risico's of problemen manifest. Zo is er een reële kans dat sommige asielzoekers na aankomst in Europa radicaliseren. In 2017 zijn in diverse Europese landen aanslagen gepleegd door personen die hier geradicaliseerd zijn. Een andere zorg is dat vluchtelingen uit oorlogsgebieden mogelijk aan geweld blootgesteld en getraumatiseerd zijn in het land van herkomst. Bij aankomst in Europa kan dit diverse risico's met zich meebrengen. Een derde probleem dat zich kan voordoen, is dat vluchtelingen ook politieke, etnische of religieuze conflicten uit de landen van herkomst met zich meebrengen en daarbij geen rekening houden met (of weinig bewust zijn van) de politieke geschiedenis en culturele gevoeligheden in de landen van vestiging. In Duitsland deed zich dit voor, toen pro-Palestijnse demonstranten Israëliische vlaggen verbrandden en antisemitische leuzen riepen tijdens een protest tegen het besluit van de Amerikaanse president Trump om Jeruzalem als hoofdstad van Israël te erkennen. Dit leidde in Duitsland tot gevoelens van schaamte en geschokte reacties over het tentoongespreide antisemitisme.

Vaak zijn reacties op incidenten waar asielzoekers, vluchtelingen of migranten bij betrokken zijn een gevolg van reeds in de samenleving aanwezige angst voor vreemdelingen of de perceptie dat asielzoekers een voorkeursbehandeling krijgen. Wanneer dergelijke gevoelens een politieke vertaling krijgen, kan dit leiden tot een verdere verharding van het politieke debat en tot een

groter onbegrip en polarisatie tussen bevolkingsgroepen. Tegelijkertijd zien we in Nederland geen concrete geweldsincidenten tegen asielzoekers zoals in Duitsland het geval is.

Ook in 2017 werd de Zwarte Piet figuur opnieuw een splijtzwam in de samenleving. Daarbij liepen de snijvlakken niet alleen langs de lijnen van degenen die in de Zwarte Piet figuur al dan niet een racistisch symbool zien, maar ook ten dele langs de lijn Randstad versus provincie. De actie van een groep Friezen die de snelweg A7 een bus uit Amsterdam stopte met daarin anti-Zwarte Piet demonstranten op weg naar de intocht, leidde tot verontwaardiging over deze vorm van eigenrichting. Daartegenover stond boosheid over het verwijt van racisme en 'Randstedelijke' aanpassingen in het uiterlijk van Zwarte Piet.

In verschillende Europese landen leidt de aanpak van haatzaaien tot gepolariseerd debat. Zowel in Duitsland als in Frankrijk is wetgeving in de maak die tot doel heeft *hatespeech* en *fakenews* tegen te gaan. Deze wetgeving is omstreden en wordt, zeker in rechtspopulistische kringen, gezien als het inperken van de vrijheid van meningsuiting. Er zou sprake zijn van 'censuur door de Europese elite'. Ook in Nederland klinken dergelijke geluiden steeds breder.

De Turkse aanval in Afrin zorgt ook voor oplopende spanningen in Europa. In Europa zijn in reactie op de aanval meerdere demonstraties gehouden door zowel Koerdische als Turkse organisaties. Ook is er incidenteel sprake van geweld. Zo liep een Koerdische demonstratie op het vliegveld in het Duitse Hannover uit op gevechten met wachtenden bij de Turkish Airlines balie. Een vergelijkbare demonstratie op Schiphol verliep zonder incidenten. Wel werd in Rotterdam de Geylani Hizmet Vakfi Moskee beklad en beschadigd.

De gespannen politieke verhoudingen in Turkije geven aanleiding tot bezorgdheid onder Turkse Nederlanders. Rondom Diyanet zijn gevoelens van onrust ontstaan op basis van berichten in Europese media over betrokkenheid bij het in kaart brengen van politieke tegenstanders van de Turkse regering.